

ЕСТЕТИКО-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ АВАНГАРДНОГО КІНО

У статті досліджується естетико-культурний аспект авангардного кіно та його розвиток у культурі. Доведено, що питання авангардної культури та кінематографа постійно перебувають у полі зору українських та зарубіжних учених мистецтвознавців, істориків та культурологів.

Ключові слова: авангард, кіно, режисер, культура, мистецтво, розвиток, естетико-культурний аналіз.

The article examines the aesthetic and cultural aspect of avant-garde cinema and its development in culture. It has been proven that the issues of avant-garde culture and cinematography are constantly in the field of view of Ukrainian and foreign academic art critics, historians and culturologists.

Key words: avant-garde, cinema, director, culture, art, development, aesthetics and cultural analysis.

Авангардне кіно в контексті культурології є доволі цікавою областю для досліджень, оскільки воно представляє собою важливий аспект сучасної культурної історії та впливає на сприйняття, розуміння мистецтва та суспільства, загалом.

Доцільно зазначити, що авангард виник на початку ХХ століття і відображав багато новаторських підходів. Це був етап активних творчих пошуків, мистецьких експериментів та новітніх відкриттів, стрімкої появи і несподіваних згасань художніх стилів та напрямів. Також це був час народження і становлення нового мистецтва – кінематографа, що відразу здобув мільйони прихильників по всьому світу.

Вивчаючи сучасні проблеми художньої освіти в Україні, науковиця Л. Іщенко зазначає: «Розглядаючи проблематику авангарду в кінематографії 1920-х, необхідно розуміти, що цей вид мистецтва знаходився на етапі зародження. Кіно перебувало у конфлікті пошуку самоідентичності в якості виду мистецтва. Найвиразніші приклади авангарду спрямовані на відверту відмову синтезувати кіноз такими важливими видами мистецтва як театр, література та живопис» [3, с. 222].

Тож, актуальність цієї статті зумовлена потребою в дослідженні світового художньо-культурного процесу, зокрема, авангардного кінематографа, що заклав підвалини режисерського, авторського та арт-хаусного кіно.

Докторка мистецтвознавства, українська вчена Г. Погребняк, визначаючи світоглядні засади художнього відтворення картини світу та створюючи модель інтелектуального авторського кіно, зазначає та ставить акцент на факті того, що «...представники режисерського кіно використовували основні засоби кіномови: поділ сцен на короткі фрагменти, зняті планами різної крупності, чіткі ракурси, раціональну композиційну

побудова кадру. Особлива увага приділялася застосуванню так званого «географічного» експерименту К. Кулешова. Робота акторів-героїв (їх міміка, жести, погляди) в сусідніх кадрах організовувалася у такий спосіб, щоб у монтажі створювався візуальний ефект безперервності дії в єдиному кінематографічному просторі» [4, с. 28].

Питання авангардної культури та кінематографа першої третини ХХ століття перебуває в дослідницьких пріоритетах низки зарубіжних та українських учених мистецтвознавців, культурологів, істориків.

Зазначена проблема знайшла своє відображення у наукових розвідках Е. Алієва, О. Мусієнко, Д. Попова, О. Савельєвої, М. Стебакова, М. Хренова, А. Якимович та ін.

Доцільно зазначити, що у кіно авангарді всі явища і терміни набувають нових сенсів та трактувань. З наукової позиції Л. Іщенко «...у контексті цих «містичних перевтілень» режисер виступає в якості художника. Тут і виникає питання стосовно ідентичності художника. Якщо ми маємо на увазі художника у класичному розумінні слова, то це, перш за все, живописець, графік або скульптор, тобто митець, обов'язковим атрибутом якого є пензель, або як мінімум олівець. Але Модерн змінив стосунки художника з мистецтвом. Художник почав більш активно рефлексувати явища оточуючого світу, граючись з напрямками, течіями і жанрами, перетворюючись на митця вільного, визволеного від усіляких заборон (у тому числі політичних, ідеологічних тощо)» [3, с. 224].

Український науковець Е. Алієв, досліджуючи авторський кінематограф та його особливості, підкреслює, що саме авторське кіно протягом ХХ століття і до теперішнього часу є одною з небагатьох форм протистояння масовій культурі. Жан-Люк Годар вважає, що комерційне кіно чинить насильство над глядачами, а режисерка Жанна Лабрюн зазначає, що масовий кінематограф не здатний знищити авторське кіно. Зазвичай, авторські фільми це кіно інтелектуальне, не для всякого глядача. Тому ці фільми показують не у всіх кінотеатрах. Слід також зауважити, що такі фільми хочеться переглянути по декілька разів, тому що з першого разу, все дрібниці вловити практично нереально. У цих фільмах дуже багато символів, які потрібно вміти прочитати.

Авторське кіно відноситься до елітарної культури. Воно змушує глядача задуматися над своїм життям, над своєю поведінкою і над тим, що відбувається навколо нього. Отже, авторське кіно – це кіно, яке цілком робить сам режисер. У цьому кіно, як завжди, головне місце займає ідея творця. Режисер ставить за мету не отримання вигоди, а донесення до глядача своїх поглядів, переконань. Одержимі режисери, дуже часто навіть не замислюються над тим, чи сподобається масовому глядачеві його фільм» [1; 5]. Поділяємо думку науковців (Е. Алієв, І. Коньков), які спрямовують свої погляди на дослідження авторського кіно, яке вважають складним феноменом, що сприяв і продовжує сприяти розвитку світового кінематографа.

Тож, не можна не погодитися з думкою вчених, які переконані в тому, що авангард початку ХХ століття зробив відкриття – вивів мистецтво за межі презентаційно-музейного простору в життя, зробивши його інструментом художника-теурга, перетворювача дійсності. Символісти на духовній основі та конструктивісти у матеріалістичному ключі затверджували художнє перетворення навколишнього світу, ставлячи естетичні засади на промислово-виробничі рейки. Епоха творчості почала набувати конкретних обрисів. Проте новаторський дух першовідкривачів авангарду розчинився у саморефлексії модернізму. Гегелівський абсолютний дух, що втілювався і дійшов до меж свого власного уявлення в мистецтві до початку ХХ століття, так і не прийшов до себе в новому синтезі перетвореної мистецтвом технократичної дійсності та сутнісних основ художньо-естетичної свідомості.

Таким чином, в експериментах авангарду творилося не лише мистецтво. Слушною є думка, що авангард руйнував кордони між художнім та нехудожнім. Отже, він був набагато більшим ніж мистецтво. В новітніх експериментах авангарду втілювалася творчість культури, загалом.

Тема досі залишається актуальною, оскільки вона сприяє створенню інноваційних фільмів і важливих дискусій у світі кіно та мистецтва. Режисери продовжують експериментувати зі стилем і формою, намагаючись виразити власні ідеї та бачення через мистецтво кіно.

Л. Іщенко підкреслює факт того, що художні кінотвори 20-х не втрачають своєї актуальності у сучасному мистецтві. А також, на думку авторки, саме авангардистські доробки В. Еггелінга, Г. Ріхтера, М. Рея, і звичайно, М. Дюшана та Ф. Леже стали початковою платформою для кіномитців. Для тих кіномитців, які, в свою чергу, почали активно експериментувати у 60–70-х, під час поширення доступної відеотехніки, яку можна було придбати за помірну ціну. Початково ж, художникам просто не вистачало формату полотна. Їхні кіноексперименти насправді, у незначній мірі, вплинули на подальший розвиток кінематографа: ці твори нагадують радше відео-арт, а ніж кіно, і представляють собою рухомі зображення, дотичні до проблематики ритму, руху та оптичних явищ в цілому. Окрім того, технічні аспекти монтажу та кінотехніки активно досліджувались авангардистами, що спричинило відкриття нових можливостей побудови екранної композиції [3].

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що кіно авангард вплинув на подальший розвиток кіномистецтва і відіграв важливу роль у створенні нових форм і жанрів. Його експерименти зображенням, звуком та монтажем відкрили нові можливості для кінематографа і дали початок багатьом інноваціям, які зараз вважаються стандартними в індустрії кіно.

На нашу думку, авангард і його вплив продовжують існувати і сьогодні, спонукаючи й далі культурні інституції до пошуку нових засобів та ідей. Часто авангард відзначається незвичайними образами, абстракцією та новаторством, що впливає на сприйняття глядача і створює унікальну естетичну динаміку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коньков И.Е. Эпоха творчества и кинематограф начала XX века. Концепт. 2016. № 11. С. 131–137.
2. Хренов Н.А. Синтез искусство как синтез культур в художественном авангарде. Часть 1. Человек. Культура. Образование. 2018. № 2 (28). С. 132–151.
3. Іщенко Л. Експерименти художників в авангардистському кінематографі 1920-х. Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. 2012. Вип. 7. С. 221–231.
4. Погребняк Г.П. Світоглядні засади художнього відтворення картини світу. Модель інтелектуального авторського кіно (Частина 3). Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2014. Вип. 32. С. 26–35.
5. Алієв Е. Авторський кінематограф та його особливості. Науковий вісник. Серія «Філософія». Харків : ХНПУ, 2018. Вип. 50. С. 132–137.

Науковий керівник докторка педагогічних наук, професорка Лимаренко Л.І.